

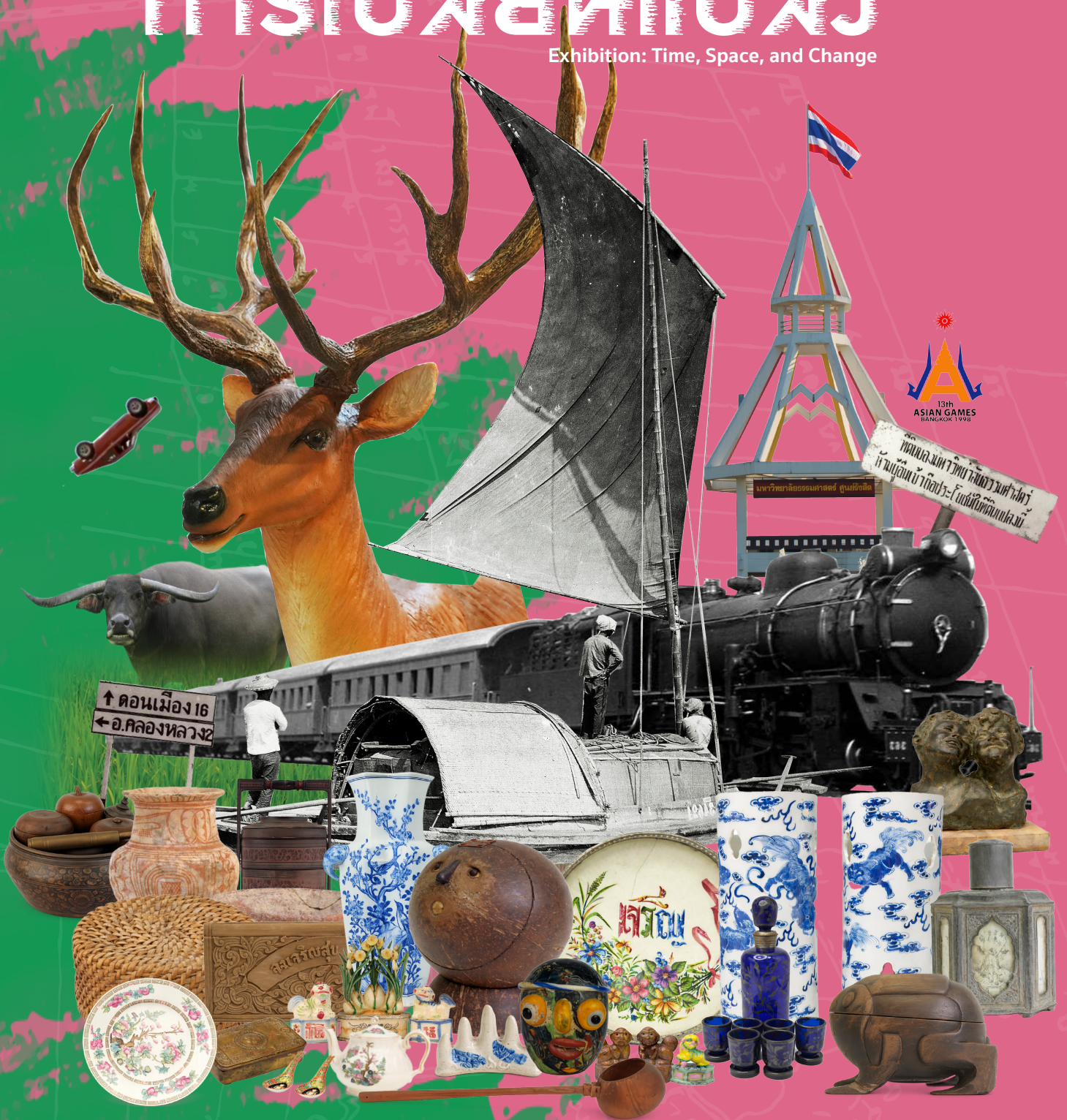
Thammasat
Museum of
Anthropology

THAMMASAT
SOCIOLOGY AND
ANTHROPOLOGY

นิทรรศการ

และ: กาล: ระยะเวลา และการเปลี่ยนแปลง

Exhibition: Time, Space, and Change

At the Thammasat Museum of Anthropology,
Thammasat University, Rangsit Center
Open Monday–Friday, 09:00–16:00
Closed on Saturdays, Sundays, and public holidays
Tel: 02-696-6610-12 SocAnthTUMuseum

ณ พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ
มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต
วันจันทร์-วันศุกร์ เวลา 09.00-16.00 น.
งดให้บริการในวันเสาร์- วันอาทิตย์ และวันหยุดนักขัตฤกษ์
โทร: 02-696-6610-12 SocAnthTUMuseum

เกริ่นนำ

Introduction

นิทรรศการถาวรของพิพิธภัณฑิ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ ชวนสำรวจความสัมพันธ์ระหว่าง **กาละ (เวลา) เทศะ (พื้นที่) และการเปลี่ยนแปลง** ผ่านเรื่องราวของวัตถุและผู้คนโดยสะท้อนให้เห็นว่าวัตถุไม่ได้เป็นเพียงสิ่งของ หากยังมีบทบาทในการกำหนดความหมายของพื้นที่ ความทรงจำ และความสัมพันธ์ในสังคม

นิทรรศการประกอบด้วย 2 ส่วนหลัก ได้แก่ “นักสะสมและวัตถุสะสม” ซึ่งนำเสนอความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสิ่งของที่บรรจุความทรงจำและอัตลักษณ์ และ “ชีวประวัติของทุ่งรังสิต” ที่เล่าเรื่องการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ทุ่งรังสิตจากภูมิทัศน์ธรรมชาติ สู่อุตสาหกรรม การพัฒนาเศรษฐกิจ และการก่อตั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ซึ่งหล่อหลอมจังหวะชีวิตและความสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่แห่งนี้

The permanent exhibition of the Thammasat Museum of Anthropology explores the relationships between **Time, Space, and Change** through the stories of objects and people. It highlights how objects are not merely possessions but also shape meanings of place, memory, and social relationships.

The exhibition is divided into two main sections: “Collector and Collection,” which examines the connections between humans and objects that carry memory and identity, and “Biography of Thung Rangsit,” which traces the transformation of the Thung Rangsit landscape—from a natural environment to an agricultural and developed area, and eventually the site of Thammasat University, whose presence introduced new rhythms of life and relationships within the community.

นักเลง ของเล่น Collector & Collection

การสะสมวัตถุในสังคมไทยมีมาตั้งแต่สมัยอยุธยา เดิมพบในกลุ่มชนชั้นนำ ก่อนจะแพร่หลายสู่คนทั่วไปในสมัยรัตนโกสินทร์ โดยเฉพาะหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครองพ.ศ. 2475 เมื่อของสะสมจำนวนมากถูกนำออกขายในตลาดของเก่า เช่น เวียงนครเกษม

“นักเลง” หรือ “นักสะสม” อาจสะสมเพื่อความเพลิดเพลิน การจัดแสดง หรือการแข่งขัน สิ่งของที่สะสมสะท้อนทั้งรสนิยม ความรู้ และการเปลี่ยนแปลงของสังคมตั้งแต่เครื่องถ้วยจีน ของใช้ตะวันตก ไปจนถึงวัตถุทางศาสนาที่ภายหลังถูกมองในฐานะงานศิลปะ

Object collecting in Thai society dates back to the Ayutthaya period, initially practiced by nobles and elites before spreading more widely during the Rattanakosin era. After the political change in 1932, many aristocratic collections entered antique markets such as Woeng Nakhon Kasem.

Collectors may gather objects for enjoyment, display, or competition. These collections reflect changing tastes, knowledge, and social values—from Chinese ceramics and Western household items to religious objects that later came to be appreciated as works of art.

นักท่องเที่ยวชาวตะวันตกเดินซื้อเครื่องลายครามโบราณในย่านเวียงนครเกษม พ.ศ. 2503
Collection Western tourists shopping at the antique pottery store in the Woeng Nakhon Kasem in 1960
ที่มา: Harrison Forman Collection (<https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/agsphoto/id/28829/rec/172>)

ทิ้งร่องรอยฝากตัวตนไว้ในวัตถุสะสม: วินิจ–พรรณณี วินิจนัยภาค

Leaving Traces: The Personal World of Vinij and Phannee Vinijnaiyapak

วัตถุสะสมสะท้อนตัวตน ความทรงจำและชีวิตของผู้สะสมคลังวัตถุสำคัญของพิพิธภัณฑ์ธรรมชาติธรณีวิทยาพระเกียรติส่วนหนึ่งได้รับมอบจาก ดร.วินิจ และคุณหญิงพรรณณี วินิจนัยภาค พร้อมกับการก่อตั้งพิพิธภัณฑ์ ในปี พ.ศ. 2531 คอลเลกชันของดร.วินิจเริ่มจากการสะสมฟอสซิลระหว่างการเดินทางไปปฏิบัติหน้าที่ผู้พิพากษา ขณะที่ของสะสมของคุณหญิงพรรณณีเช่น ชุดน้ำชา เครื่องครัว และนิตยสารแม่บ้าน สะท้อนความสนใจด้านงานบ้านงานเรือน นอกจากนี้ทั้งสองยังสะสมเครื่องใช้พื้นบ้านและวัตถุจากกลุ่มชาติพันธุ์ ซึ่งได้มาจากการติดตามเสด็จในโครงการพระราชดำริ การบริจาคของสะสมให้พิพิธภัณฑ์จึงเป็นการส่งต่อเรื่องราวจากชีวิตของนักสะสม สู่วงกว้างของสังคม

ดร.วินิจ วินิจนัยภาค
Dr.Vinij Vinijnaiyapak

Collections often reflect the identity, memories, and life stories of their collectors. One of the major collections at the Thammasat Museum of Anthropology was donated by Dr. Vinij and Khunying Phannee Vinijnaiyapak at the time of the museum's founding in 1988.

Dr. Vinij began collecting fossils during his travels as a judge, while Khunying Phannee's tea sets, kitchenware, and Mae Baan magazines reflect her passion for homemaking. Together they also gathered traditional household objects and ethnic artifacts from across Thailand, many acquired while accompanying royal visits during early Royal Projects.

Their donation allows these objects to carry personal stories beyond the collectors, creating new meanings for the public.

โถเบญจรงค์ทรงแดง
มร.696/2535
กรุงธนบุรี – ต้นรัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24)
Benjarong Melon-Shaped Toh Jar
Thonburi – early Rattanakosin Period,
(18th – 19th century)

แจกันลายคราม
มร.657/2535
พุทธศตวรรษที่ 25
Blue and White Vase
19th - 20th century

โหม้ม้าปิด เคลือบสีแดงเลือดวัว ราชวงศ์ชิง
มร.465/2535
พุทธศตวรรษที่ 25
Sang De Boeuf Jar with Lid
Qing Dynasty (19th – 20th century)

ชามเบญจรงค์ทรงมะนาวตัด
มร.455/2535
รัตนโกสินทร์ (พุทธศตวรรษที่ 24)
Bencharong bowl
Rattanakosin
(18th-19th centuries)

ชามฝาเบญจรงค์
ลายพระบรมสาทิสลักษณ์ รัชกาลที่ 6
มร.483/2535
รัชกาลที่ 6 (พ.ศ. 2453 - 2468)
Covered Bencharong bowl painted with
the royal portrait of King Rama VI
Rama VI period (1910 - 1925)

ชุดกาแฟ Wedgwood of Etruria
and Barlaston 'Summer Sky'
มร.165/2536
พ.ศ. 2495 – 2515
Coffee Set, Wedgwood of Etruria
and Barlaston 'Summer Sky'
A.D. 1952–1972

มองผ่านสายตาของนักสะสม

Through the Eyes of a Collector

วัตถุสะสมจำนวนมากอาจดูเป็นของสามัญในชีวิตประจำวัน แต่ความพิเศษของมันอยู่ที่เรื่องราวที่เชื่อมโยงกับชีวิตของผู้สะสม

ศ.ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ นักประวัติศาสตร์และอดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ได้มอบของสะสมส่วนตัวให้พิพิธภัณฑ์ธรรมศาสตร์เฉลิมพระเกียรติ วัตถุเหล่านี้สะท้อนความผูกพันกับวัฒนธรรมญี่ปุ่นในชีวิตของท่าน เริ่มจากมีดพกทหารญี่ปุ่นที่มอบให้บิดาของท่านในช่วงสงครามโลกครั้งที่ 2 และต่อมาสู่การสะสมถ้วยสาเกและวัตถุอื่น ๆ

วัตถุเหล่านี้จึงมิได้เป็นเพียงสิ่งของธรรมดา หากยังบรรจุความทรงจำ ประสบการณ์ และช่วงเวลาสำคัญของชีวิตผู้สะสม

ศ.ดร.ชาญวิทย์ เกษตรศิริ
Professor Dr. Charnvit Kasetsiri

Many collected objects may appear ordinary, yet their significance lies in the stories connected to the collector's life.

Professor Charnvit Kasetsiri, historian and former President of Thammasat University, donated part of his personal collection to the Thammasat Museum of Anthropology. These objects reflect the influence of Japanese culture in his life, beginning with a Japanese soldier's pocket knife given to his father during World War II, and later inspiring a collection of sake cups and other items.

These objects therefore carry more than material value—they hold memories, experiences, and moments from the collector's life.

รางวัลฟูกูโอกะ
The Fukuoka Prize

แก้วและโถมีฝาปิดแบบญี่ปุ่น ที่ อ.ชาญวิทย์ปั้นเอง
ใน พ.ศ.2515 (1972)
Japanese-style cup and lidded jar
made by Prof. Chanwit, 1972

มีดพกประจำตัวทหารญี่ปุ่น
Japanese soldier's personal
pocket knife

ถ้วยสาเกพระราชทาน
จากสมเด็จพระจักรพรรดิอากิฮิโตะ
Sake cup bestowed
by His Majesty Emperor Akihito

ถ้วยสาเกลายดอกเบญจมาศและลายธงชาติญี่ปุ่น
Sake cup decorated with chrysanthemum
motifs and the Japanese national flag

ผ้าคาดศีรษะ
Headband

กาละเทศะ

และชีวิตทางสังคมของวัตถุ

Time, Space, and the Social Life of Objects

วัตถุมักมีช่วงชีวิตยาวนานกว่ามนุษย์ ระหว่างการเดินทางผ่านกาลและเทศะ วัตถุมีปฏิสัมพันธ์กับผู้สร้าง ผู้ใช้ และนักสะสม พร้อมทั้งเปลี่ยนความหมายไปตามบริบทของเวลาและสถานที่

จากสิ่งของที่เคยมีหน้าที่เฉพาะ วัตถุอาจกลายเป็นของหายาก หลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรือผลงานศิลปะ และเดินทางผ่านมือของนักสะสมก่อนเข้าสู่พิพิธภัณฑ์ ในฐานะตัวแทนของอดีตและความทรงจำร่วมของผู้คนในสังคม

Objects often outlive the people who create and use them. As they move through time and space, they interact with makers, users, and collectors, gaining new meanings in different contexts.

Once serving practical purposes, objects may later be valued for rarity, history, or aesthetics. Passing through collectors' hands, they may eventually enter museums—where they become representations of the past and shared cultural memory.

วันวาน ความรัก เมื่อครั้งเรายังเยาว์

Yesteryears, Love, and Youth

หน้ากากปูนปลาสเตอร์รูปพระราม พระพิราพ และหนุมาน เคยประดับบันไดภายในโรงภาพยนตร์ศาลาเฉลิมไทย และเป็นประจักษ์พยานของช่วงเวลาแห่งวัยเยาว์ ความรัก และความทรงจำของผู้คนในอดีต

Plaster Masks of Rama, Phra Phirap, and Hanuman from Sala Chalerm Thai Cinema. These plaster masks once decorated the stairway of the Sala Chalerm Thai cinema, quietly witnessing the youth, romance, and memories of generations past.

ชีวประวัติทุ่งรังสิต : จากทุ่งหลวงสู่ ภูมิทัศน์ใหม่ของ สังคมไทย

The Biography of
Thung Rangsit: From Thung
Luang to a New Landscape
of Thai Society

ทุ่งรังสิตในอดีตรู้จักกันในชื่อ “ทุ่งหลวง” เป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่ขนาดราว 1.5 ล้านไร่ ทำหน้าที่เป็นพื้นที่รับน้ำตามฤดูกาล จึงเต็มไปด้วยหนอง บึง และทุ่งกว้าง เป็นถิ่นอาศัยของสัตว์ป่านานาชนิด ทั้ง ช้าง กวาง สมัน ละมั่ง นกน้ำ และสัตว์เลื้อยคลาน ระบบนิเวศแบบพื้นที่ชุ่มน้ำนี้ดำรงอยู่นับพันปี ก่อนที่มนุษย์จะเข้ามาเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์ครั้งใหญ่เมื่อราวร้อยกว่าปีก่อน

การเปลี่ยนแปลงสำคัญในทุ่งหลวงเกิดขึ้นหลายช่วงเวลาเริ่มตั้งแต่ปลายพุทธศตวรรษที่ 24 เมื่อสยามเปิดประเทศสู่การค้าโลก ความต้องการข้าวในตลาดโลกเพิ่มสูงขึ้น นำไปสู่นโยบายขยายพื้นที่เพาะปลูก เกิดเป็นโครงการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญทำให้ทุ่งหลวงค่อย ๆ กลายเป็น “ทุ่งรังสิต” พื้นที่เกษตรกรรมขนาดใหญ่ที่ดึงดูดแรงงานหลายกลุ่มชาติพันธุ์และหลากหลายชนชั้น รวมทั้ง นายทุน ข้าราชการ และเชื้อพระวงศ์ เรื่องราวของทุ่งรังสิตคือภาพสะท้อนพลวัตของภูมิทัศน์และวัฒนธรรม ว่าด้วยประวัติศาสตร์ของความสัมพันธ์ระหว่างสายน้ำ แผ่นดิน ผู้คน และอำนาจทางเศรษฐกิจ

ภาพจำลองภูมิทัศน์ทุ่งรังสิตในอดีต ซึ่งเป็นที่ราบลุ่มกว้างใหญ่และพื้นที่รับน้ำตามฤดูกาล
A reconstruction of the historical landscape of Thung Rangsit, once a vast seasonal floodplain.

สภาพบ้านเรือนเรียบง่ายของผู้คนในทุ่งรังสิตในอดีต ตั้งอยู่ใกล้ลำคลองซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในวิถีชีวิตและการคมนาคม

Simple dwellings of people in the Rangsit area in the past, built near canals that served as the center of daily life and transportation.

ที่มา: <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/agsphoto/id/18185/rec/5>

Thung Rangsit, formerly known as “Thung Luang” (the Royal Plain), was an extensive low-lying floodplain covering approximately 1.5 million rai. It functioned as a seasonal water retention area and was therefore filled with swamps, marshes, and vast open grasslands. The region served as a habitat for numerous species of wildlife, including elephants, deer, Schomburgk’s deer, Eld’s deer, waterfowl, and reptiles. This wetland ecosystem endured for thousands of years before humans undertook a major transformation of the landscape a little over a century ago.

Significant transformations in Thung Luang occurred during several historical phases, beginning in the late nineteenth century when Siam opened the country to global trade. The rising demand for rice in the world market led to policies aimed at expanding cultivated land. This resulted in the Rangsit Prayurasakdi Canal excavation project, a crucial turning point that gradually transformed Thung Luang into “Thung Rangsit,” a vast agricultural zone. The new frontier attracted laborers from various ethnic groups and social strata, including capital investors, government officials, and members of the royal family. The story of Thung Rangsit reflects the dynamic interplay of landscape and culture, narrating the historical relationship between waterways, land, people, and economic power.

จากทะเลโบราณสู่ทุ่งรับน้ำ: ภูมิประเทศและร่องรอยมนุษย์ยุคต้น

From an Ancient Sea to a Floodplain: Geography and Early Human Traces

หลักฐานทางธรณีวิทยาและภาพถ่ายดาวเทียมชี้ว่า พื้นที่ปทุมธานีและที่ราบภาคกลางตอนล่างเคยเป็นชายฝั่งทะเลและป่าโกงกางเมื่อราว 8,000–4,000 ปี ก่อน ต่อมาระดับน้ำทะเลลดลง เกิดเป็นที่ราบลุ่มน้ำท่วมถึงตามฤดูกาล มนุษย์เริ่มตั้งถิ่นฐาน ทำเกษตร เลี้ยงสัตว์ และติดต่อค้าขายกับภูมิภาคอื่น

ในช่วงประวัติศาสตร์ตอนต้น พื้นที่รอบทุ่งหลวงมีชุมชนโบราณและเมืองคูน้ำคันดินในวัฒนธรรมทวารวดี เช่น เมืองดงละคร สะท้อนว่าบริเวณนี้เชื่อมโยงกับเครือข่ายชุมชนลุ่มน้ำมาอย่างยาวนาน ขณะเดียวกัน ลุ่มเจ้าพระยาเป็นแหล่งทรัพยากรสัตว์ป่าที่สำคัญ โดยเฉพาะกวางและสัตว์ใหญ่ ซึ่งเคยเป็นสินค้าส่งออกในสมัยอยุธยา

Geological evidence and satellite imagery indicate that the area of present-day Pathum Thani and the lower Central Plain once formed a coastal shoreline and mangrove forests approximately 8,000–4,000 years ago. As sea levels gradually receded, the terrain became a seasonally inundated floodplain. Human communities began to establish settlements, practice agriculture, raise livestock, and engage in trade with neighboring regions.

ชุดเกราะซามูไรของญี่ปุ่น พุทธศตวรรษที่ 23 มีหนังกวางเป็นส่วนประกอบซึ่งส่วนมากสั่งจากอยุธยา

Japanese samurai armor, 18th century. Deer hide used in its construction was largely imported from Ayutthaya.

ที่มา: www.brandeis.edu/now/2018/november/deerskin-xing-hang.html

ภาพถ่ายทางอากาศเมืองโบราณดงละคร (พ.ศ. 2516)

Aerial Photograph of Dong Lakhon moated-site (1973)

ที่มา: กรมแผนที่ทหาร (Royal Thai Survey Department), <https://aerialphoto.rtsd.mi.th> รหัสภาพ NS3_M92_2516_01_00117

ภาพถ่ายสมันจากสวนสัตว์เบอร์ลิน พ.ศ. 2442 ในหนังสือไกด์บุ๊กของสวนสัตว์
Photograph of a Schomburgk's deer from the Berlin Zoo, 1899, in the zoo guidebook.

สัตว์ที่เป็นสัญลักษณ์ของทุ่งหลวงคือ “สมัน” มีกิ่งเขาซ้อนกันหลายชั้นสวยงามคล้ายทรงสุ่ม สมันมีถิ่นอาศัยเฉพาะในทุ่งโล่งลุ่มเจ้าพระยา การขุดคลองรังสิตได้เปลี่ยนภูมิทัศน์ของทุ่งหลวงจากป่ารก้างให้เป็นพื้นที่เกษตรกรรมผืนใหญ่ สมันไม่สามารถอพยพขึ้นไปอยู่ในป่าบนเขาใหญ่ดังเช่นสัตว์ชนิดอื่นได้ มันจึงถูกล่าอย่างง่ายดายด้วยกิ่งเขางามเป็นที่เลื่องลือในหมู่นักธรรมชาติวิทยาชาวตะวันตกเพียงไม่กี่ทศวรรษหลังการขุดคลองรังสิต สมันก็สูญพันธุ์ไปจากโลกนี้ เหลือเพียงเขางามในคลังนักสะสม เรื่องเล่า และภาพถ่ายขาวดำ

During the early historic period, areas surrounding Thung Luang were home to ancient communities and moated settlements associated with Dvaravati culture, such as a moated site of Dong Lakhon. This reflects the region's long-standing integration within riverine community networks. At the same time, the Chao Phraya basin served as an important source of wildlife resources, particularly deer and large mammals, which were exported during the Ayutthaya period.

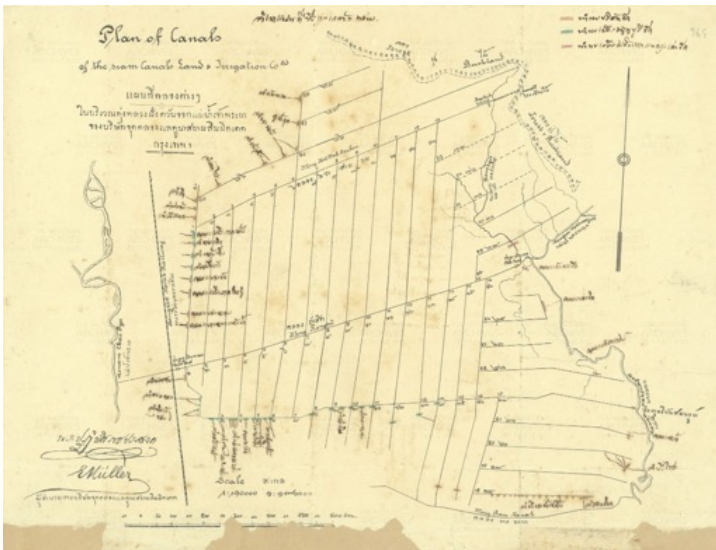
The animal that symbolized Thung Luang was the Schomburgk's deer, distinguished by its beautifully layered antlers resembling a ceremonial headdress. This species was endemic to the open plains of the Chao Phraya basin. When the excavation of the Rangsit Canal transformed the once-wild landscape into an extensive agricultural zone, the deer were unable to migrate to upland forests such as Khao Yai like other species. They were therefore hunted with relative ease. Their magnificent antlers became renowned among Western naturalists. Within only a few decades after the canal excavation began, the Schomburgk's deer became extinct. What remains today are preserved antlers in collectors' cabinets, written accounts, and black-and-white photographs.

คลองรังสิต: อภิโครงการพัฒนาที่ดิน และการส่งออกข้าว

The Rangsit Canal: A Mega Land Development Project and Rice Export

การทำสนธิสัญญาเบาว์ริง พ.ศ. 2398 ในสมัยรัชกาลที่ 4 ทำให้มีการค้าส่งออกข้าว ซึ่งกลายเป็นเศรษฐกิจที่สำคัญของประเทศเพราะข้าวเป็นที่ต้องการในตลาดโลก ประเทศไทยจึงได้พยายามขยายพื้นที่เพาะปลูกและสร้างเส้นทางคมนาคม มาในสมัยรัชกาลที่ 5 จึงเกิดเป็นโครงการขุดคลองรังสิตประยูรศักดิ์ อภิโครงการพัฒนาที่ดินและชลประทานขนาดใหญ่ที่สุดในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุคนั้น

The Bowring Treaty of 1855, signed during the reign of King Rama IV, stimulated rice export trade, which became a crucial pillar of the national economy as rice was in high demand in global markets. The Siamese state therefore sought to expand agricultural land and develop transportation routes. During the reign of King Rama V, the Rangsit Prayurasakdi Canal project was launched at the time the largest land development and irrigation project in Southeast Asia.

แผนที่คลองต่างๆ บริเวณทุ่งหลวงฝั่งตะวันออกของแม่น้ำเจ้าพระยา โดยบริษัทขุดคลองแลคูนาสยาม พ.ศ. 2449 (สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผ. ร.5 น.4)

Map of various canals in the Thung Luang area on the eastern side of the Chao Phraya River, produced by the Siam Canals, Lands and Irrigation Company, 1906

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ผ. ร.5 น.4

เครื่องจักรไอน้ำสำหรับไถนา ใช้งานในทุ่งรังสิต

Steam-powered plough used in the Thung Rangsit (National Archive of Thailand)

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, ภ.ทวญ. 556/62

คลองรังสิตด้านทิศตะวันตก จากประตูน้ำจุฬาลงกรณ์หันไปทางแม่น้ำเจ้าพระยา

The western section of the Rangsit Canal, from Chulalongkorn Water Gate facing toward the Chao Phraya River.

ที่มา: Pendleton, R. L. (1962). Thailand: Aspects of Landscape and Life. Duell, Sloan and Pearce.

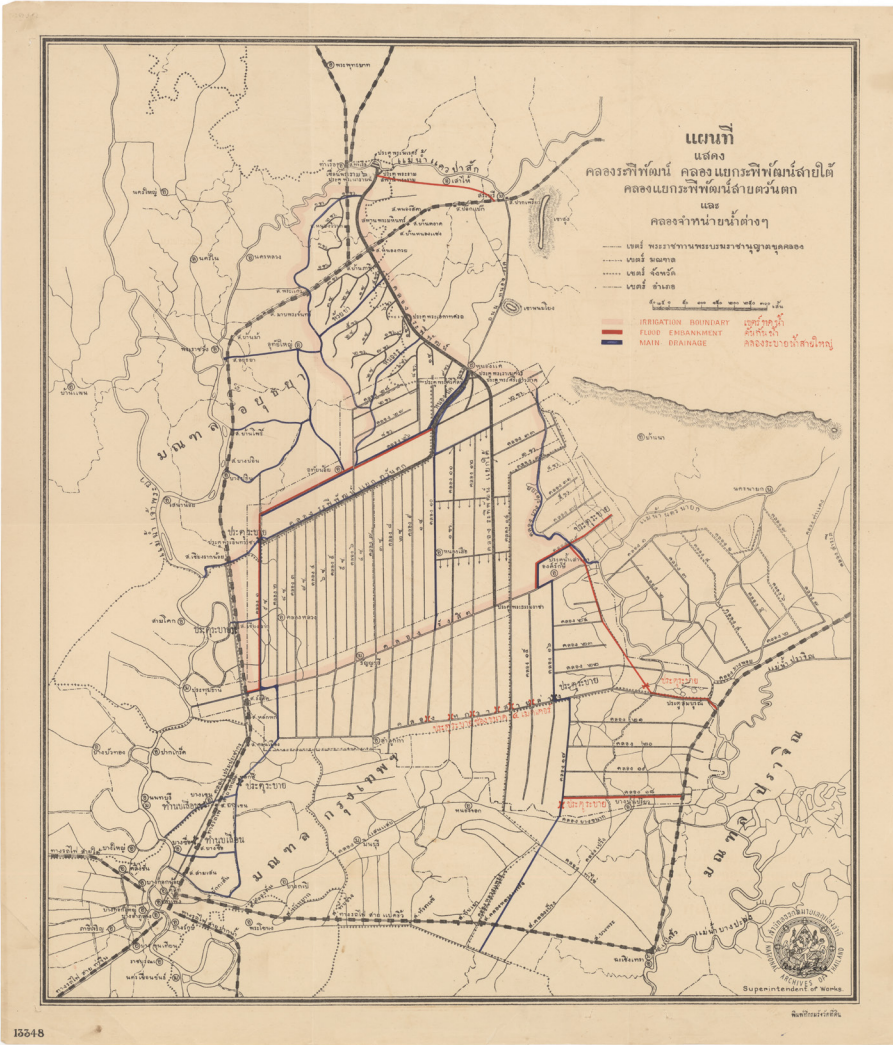
ภาพเครื่องจักรขุดคลองรังสิต นำเข้าโดยบริษัท บี. กริม

Photograph of a machine used to excavate the Rangsit Canal, imported by B. Grimm Company.

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ ภาอ 002 ทวญ 47-12

บริษัทขุดคลองและคูนาสยาม ก่อตั้งขึ้นจากการร่วมหุ้นของเอกชน เป็นผู้ได้สัมปทานและผู้ลงทุนขุดคลองในทุ่งหลวง เพื่อพลิกผืนป่าเว้งร้างให้กลายเป็นพื้นที่เพาะปลูกแห่งใหม่ที่มีน้ำเพียงพอและมีเส้นทางคมนาคม การลงทุนด้วยเม็ดเงินมหาศาลของบริษัทเอกชนนั้น แลกกับสิทธิประโยชน์ในการจัดจางและจัดสรรที่ดินเพื่อการซื้อขาย โดยต้องแบ่งกำไรให้รัฐบาลส่วนหนึ่ง คลองขุดในทุ่งหลวงมีทั้งคลองสายหลักและคลองซอยรวม 40 กว่าสาย ความยาวรวมหลายร้อยกิโลเมตร พร้อมประตูน้ำควบคุมระดับน้ำไม่นานนักพื้นที่รกร้างก็กลายเป็นนาข้าวผืนใหญ่ และกลายเป็นพื้นที่ปลูกข้าวที่สำคัญ กระทั่งได้รับการยกฐานะเป็น “เมืองธัญญบุรี” หรือเมืองแห่งข้าว การจัดสรรและซื้อขายที่ดินที่บุกเบิกใหม่ในทุ่งรังสิตนี้เป็นไปอย่างคึกคัก บ้างก็ซื้อเพื่อหวังเก็งกำไร หรือซื้อไว้เพื่อปล่อยเช่าหรือจ้างคนมาทำนา

The Siam Canals, Lands and Irrigation Company, established through private joint investment, received the concession and undertook the excavation of canals in Thung Luang. The objective was to transform vast wilderness into new agricultural land with adequate water supply and transportation routes. The substantial capital investment made by the private company was exchanged for rights to claim, allocate, and sell land, while sharing a portion of profits with the government. More than forty main and subsidiary canals were excavated across Thung Luang, extending several hundred kilometers and equipped with water gates for regulating water levels. Within a short time, formerly uncultivated land became expansive rice fields and an important rice-producing region, eventually elevated to the status of “Thanyaburi,” meaning the City of Rice. Land allocation and transactions in newly reclaimed Thung Rangsit flourished. Some purchased land for speculation, while others acquired plots to lease out or hire laborers to cultivate rice.

แผนที่แสดงคลองระพีพัฒน์ คลองแยกระพีพัฒน์สายใต้ คลองแยกระพีพัฒน์สายตะวันตก และคลองจำหน่ายน้ำต่างๆ
Map showing Rapi Phatthana Canal, its southern and western branches, and various drainage canals.

ที่มา: สำนักหอจดหมายเหตุแห่งชาติ, นจกส/1286)

อย่างไรก็ตาม ระบบเอกสารสิทธิ์ที่ดินยังไม่เป็นระบบและเกิดการซ้ำซ้อน ก่อให้เกิดข้อพิพาทหลายกรณี ระหว่างบริษัท ผู้มีอิทธิพล และประชาชนทั่วไป เกิดการฟ้องร้องเป็นคดีความยืดเยื้อ ขณะเดียวกัน เกิดปัญหาการจัดการน้ำ คลองตื้นเขิน อีกทั้งปัญหาดินเปรี้ยวและภัยแล้ง ทำให้ผลผลิตไม่สม่ำเสมอ ชาวนาจำนวนไม่น้อยต้องอพยพไปทำกินในถิ่นอื่นหรือหันไปทำงานรับจ้าง

ต่อมารัฐเริ่มพัฒนาโครงการทดน้ำและระบบชลประทาน โดยการสร้าง เขื่อนพระราม 6 และชุดคลองระพีพัฒน์เชื่อมแม่น้ำป่าสักกับคลองรังสิตด้าน ทิศเหนือ และโครงการระบายน้ำเชียงราก-บางเหี้ย เพื่อให้มีส่วนเกินไหลลง สู่อ่าวไทย การแก้ปัญหาหน้าในทุ่งรังสิตจึงเป็นระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้น

However, the land title system remained poorly regulated and overlapping claims were common, leading to numerous disputes among the company, influential figures, and ordinary citizens. Prolonged legal conflicts ensued. At the same time, water management problems emerged, canals became silted, acidic soils and drought conditions affected productivity, and yields were inconsistent. Many farmers were compelled to migrate elsewhere in search of livelihoods or turn to wage labor.

Subsequently, the state initiated water diversion and irrigation improvement projects, including the construction of Rama VI Dam and the excavation of Rapeepat Canal connecting the Pasak River to the northern section of the Rangsit Canal. Drainage projects such as the Chiang Rak–Bang Hia scheme were also implemented to channel excess water into the Gulf of Thailand. These interventions made water management in Thung Rangsit more systematic and efficient.

ผู้คนหลากหลาย: แรงงาน ชุมชน และชีวิตในทุ่งใหม่

Diverse People: Labor, Communities, and Life in the New Frontier

การเปิดพื้นที่ทุ่งรังสิตดึงดูดผู้คนจากหลากหลายภูมิหลัง ทั้งอดีตไพร่-ทาสที่กลายเป็นแรงงานอิสระ ชาวจีน ญวน มอญ มลายู และแรงงานจากภาคอีสาน ที่เดินทางมารับจ้างทำนาตามฤดูกาล ชุมชนจึงมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์และศาสนา มีการตั้งถิ่นฐานเป็นกลุ่ม ๆ ตามเครือญาติและความเชื่อทางศาสนา

โครงสร้างการถือครองที่ดินทำให้ชาวนาจำนวนมากเป็น “ผู้เช่านา” ต้องแบกรับค่าเช่าและหนี้สิน สภาพความเป็นอยู่ค่อนข้างยากลำบาก ปลูกเพียงพักเรียบง่าย อาศัยอยู่ใต้ชายคาเดียวกับควายซึ่งเป็นแรงงานหลักในการทำนา ควายจึงเป็นทรัพย์สินสำคัญ และเป็นเป้าหมายของการลักขโมยและปล้นสะดม

The opening of Thung Rangsit attracted people from diverse backgrounds, including former corvée laborers and slaves who became free workers, Chinese, Vietnamese, Mon, and Malay communities, as well as seasonal laborers from the Northeast who traveled to work in rice fields. Communities were thus ethnically and religiously diverse, forming settlements based on kinship networks and shared religious beliefs.

The structure of landholding meant that many farmers became tenant cultivators, bearing the burden of rent and debt. Living conditions were often difficult. Families constructed simple shelters and frequently shared the same roof with buffaloes, the primary labor force in rice cultivation. Buffaloes were therefore valuable assets and frequent targets of theft and banditry.

วิถีชีวิตผู้คนริมคลองรังสิตในอดีตที่ผูกพันกับสายน้ำ คลองทำหน้าที่เป็นทั้งเส้นทางคมนาคม แหล่งทำมาหากิน และพื้นที่ตั้งถิ่นฐาน เรือและกิจกรรมริมคลองสะท้อนสังคมเกษตรกรรมของชุมชนลุ่มน้ำในที่ราบภาคกลาง

The way of life of people along Rangsit Canal in the past was closely connected to the waterway.

The canal served as a transportation route, a source of livelihood, and a place of settlement.

Boats and activities along the canal reflect the agricultural society of riverine communities in the Central Plains.

ที่มา: <https://collections.lib.uwm.edu/digital/collection/agphoto/id/18186/rec/20>

ทุ่งรังสิตในยุคบุกเบิกต้องเผชิญปัญหาโจรผู้ร้าย และอาวุธปืนแพร่หลาย ทั้งเพื่อการป้องกันและการก่อเหตุ อาชญากรรมเกี่ยวข้องกับการปล้นยั้งฉาง ลักโคกระบือ และดักปล้นเรือสินค้า ขณะเดียวกัน การค้าข้าวและสินค้าทางน้ำก็เติบโต ชาวจีนมีบทบาทสำคัญในฐานะพ่อค้าคนกลาง เป็นเจ้าของโรงสี และผู้ก่อตั้งตลาด

ศาสนสถาน วัด โบสถ์ มัสยิด และโรงเรียน มีบทบาทเป็นศูนย์กลางชุมชน ช่วยยึดโยงอัตลักษณ์ และเครือข่ายทางสังคมของผู้คนในพื้นที่ใหม่

During the pioneering period, Thung Rangsit faced widespread banditry and the circulation of firearms, both for self-defense and criminal activity. Crimes included granary raids, cattle theft, and ambushes of cargo boats. Meanwhile, rice trading and waterborne commerce expanded. Chinese merchants played significant roles as middlemen, rice mill owners, and founders of local markets.

Religious institutions—temples, churches, mosques—and schools served as community centers, anchoring identity and sustaining social networks among inhabitants of the new settlements.

ศาสนสถานหลากหลายศาสนาในทุ่งรังสิต สะท้อนความหลากหลายของผู้คนที่เข้ามาตั้งถิ่นฐาน และทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางของชุมชน
Religious sites in Thung Rangsit reflect the diversity of its settlers and served as centers of community life.

จากทุ่งนา สู่อุตสาหกรรม และเมืองมหาวิทยาลัย

From Rice Fields to Industry and a University Town

หลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509) พื้นที่รังสิตเข้าสู่ยุคการคมนาคมทางบกและอุตสาหกรรม เมื่อถนนพหลโยธินตัดผ่านรังสิตและการก่อสร้างทางรถไฟสายเหนือและอีสานเสร็จสมบูรณ์ตลอดสาย ทำให้การเดินทางสะดวกรวดเร็ว การคมนาคมทางเรือซึ่งเคยเป็นหัวใจของทุ่งรังสิตค่อย ๆ ลดความสำคัญลง

การตัดถนนพหลโยธินและการขยายตัวของสนามบินดอนเมืองทำให้พื้นที่ตามแนวถนนกลายเป็นย่านพาณิชยกรรมและอุตสาหกรรม เกษตรกรบางส่วนขายที่ดินให้โรงงานและโครงการจัดสรร เกิดนิคมอุตสาหกรรม ตลาดขนาดใหญ่ และชุมชนเมืองใหม่

ขณะเดียวกัน สถาบันอุดมศึกษาหลายแห่งขยายสาขามาตั้งอยู่ในย่านรังสิต รวมทั้งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ทำให้พื้นที่นี้กลายเป็นย่านการศึกษาและแหล่งการจ้างงานที่สำคัญ

Following the political transformation and under the First National Economic Development Plan (1961–1966), the Rangsit area entered an era of land-based transportation and industrialization. The construction of Phahonyothin Road through Rangsit and the completion of the Northern and Northeastern railway lines facilitated faster travel. Waterborne transportation, once the lifeline of Thung Rangsit, gradually declined in importance.

The expansion of Phahonyothin Road and the growth of Don Mueang Airport transformed roadside areas into commercial and industrial zones. Some farmers sold their land to factories and housing developments. Industrial estates, large markets, and new urban communities emerged. At the same time, several higher education institutions established campuses in the Rangsit area, including Thammasat University, turning the area into a center of education and employment.

ภาพถ่ายป้ายโฆษณาเครื่องดื่มโคคา-โคลาพร้อมข้อความ “Welcome to Bangkok” บริเวณชานเมืองกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. 2493 ถ่ายโดย ดมิทรี เคสเซล (Dmitri Kessel) Photograph of a Coca-Cola billboard reading “Welcome to Bangkok” on the outskirts of Bangkok in 1950, photographed by Dmitri Kessel.

ที่มา: Dmitri Kessel, *Life Magazine*

ถนนพหลโยธินในย่านรังสิต ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาการคมนาคมการค้า และการขยายตัวของชุมชนเมืองในพื้นที่

Phahonyothin Road in the Rangsit area, an important route that contributed to transportation, commerce, and urban development.

ที่มา: หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์เริ่มจัดหาที่ดินผืนใหม่ใน พ.ศ. 2507 และต่อมาได้ปรับเปลี่ยนพื้นที่เป้าหมายมายังย่านรังสิตตามแนวถนนพหลโยธิน ก่อนจะพัฒนาเป็นศูนย์รังสิตในเวลาต่อมา การก่อสร้างและพัฒนาพื้นที่ดำเนินต่อเนื่องในช่วง พ.ศ. 2522–2527 และเริ่มเปิดการเรียนการสอนที่ศูนย์รังสิตใน พ.ศ. 2529 โดยเฉพาะรายวิชาพื้นฐานและสายวิทยาศาสตร์-เทคโนโลยี ก่อนจะขยายไปสู่คณะด้านการแพทย์ วิทยาศาสตร์สุขภาพ วิศวกรรมศาสตร์ และสถาบันวิจัยต่าง ๆ

จากทุ่งรับน้ำและนาข้าว ทุ่งรังสิตได้แปรเปลี่ยนเป็นภูมิทัศน์เมือง อุตสาหกรรม และการศึกษา พื้นที่ก่อตั้งโรงพยาบาล มหาวิทยาลัย และพิพิธภัณฑ์ ที่อยู่ใกล้กับนิคมอุตสาหกรรม ตลาด และชุมชนเมืองใหม่ การเกิดขึ้นของศูนย์รังสิตไม่เพียงสะท้อนการขยายตัวของมหาวิทยาลัย แต่ยังเป็นอีกบทบาทหนึ่งของการใช้ที่ดินในทุ่งรังสิต จากแหล่งผลิตอาหาร สู່แหล่งผลิตความรู้ แต่ร่องรอยของสายน้ำ คลองชุมชนดั้งเดิม และความทรงจำเรื่องทุ่งนา ยังเป็นส่วนหนึ่งของอัตลักษณ์พื้นที่

นิทรรศการ “ชีวประวัติทุ่งรังสิต” คือภาพสะท้อนพื้นที่แห่งนี้ในฐานะสิ่งมีชีวิตทางประวัติศาสตร์ ที่เติบโตเปลี่ยนแปลง และเชื่อมโยงผู้คนกับสิ่งแวดล้อม เศรษฐกิจ และอำนาจรัฐในแต่ละยุคสมัย

อาคารโดม มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ในช่วงเริ่มก่อตั้ง โดยพื้นที่โดยรอบยังเป็นทุ่งโล่ง สะท้อนระยะแรกของการพัฒนาพื้นที่มหาวิทยาลัย

The Dome Building at Thammasat University, Rangsit Center, in its early years, when the surrounding area was still open fields, reflecting the early stage of campus development.

ที่มา: Facebook-Jidapa Yui Pramualsun

Thammasat University began acquiring new land in 1964 and later shifted its development focus to the Rangsit area along Phahonyothin Road, eventually developing what became Rangsit Center. Construction and development continued between 1979–1984, and teaching commenced at Rangsit Center in 1986, initially focusing on foundation courses and science-technology programs, before expanding to faculties of medicine, health sciences, engineering, and various research institutes.

From a floodplain and rice-growing landscape, Thung Rangsit has transformed into an urban, industrial, and educational landscape. Hospitals, universities, and museums now stand alongside industrial estates, markets, and new urban communities. The emergence of Rangsit Center reflects not only the expansion of the university but also another chapter in land use transformation from a site of food production to a site of knowledge production. Yet traces of waterways, canals, traditional communities, and memories of rice fields remain integral to the area's identity.

The exhibition “The Biography of Thung Rangsit” presents this area as a living historical entity, one that grows, transforms, and continually connects people with environment, economy, and state power across different historical periods.

ภาพกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ศูนย์รังสิต ในช่วงเริ่มก่อตั้ง สะท้อนบรรยากาศชีวิตนักศึกษาในระยะแรกของการพัฒนาศูนย์รังสิต

Student activities at Thammasat University's Rangsit Center during its early years, reflecting campus life in the early stage of its development.

ที่มา: หอจดหมายเหตุมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

